

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Motuk (przewodniczący)

SSN Adam Roch (sprawozdawca)

SSN Ryszard Witkowski

w sprawie **E. J.**

oskarżonego o czyny z art. 231 § 2 k.k. i inne

po rozpoznaniu w Izbie Karnej

na posiedzeniu w dniu 4 października 2023 r.,

skargi wniesionej przez obrońcę

na wyroku kasatoryjnego Sądu Okręgowego w Tarnowie z dnia 21 grudnia 2022 r.,

sygn. akt II Ka 375/22, uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w Tarnowie z dnia

26 maja 2022 r., sygn. akt II K 2070/18

na podstawie art. 539e § 1 i 2 k.p.k.

**uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej oskarżonego E.
J. i w tym zakresie sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w
Tarnowie do ponownego rozpoznania w postępowaniu
odwoławczym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Tarnowie, wyrokiem z dnia 21 grudnia 2022 r., sygn. akt II Ka 375/22, uchylił w całości wyrok Sądu Rejonowego Tarnowie z dnia 26 maja 2022

r., sygn. akt II K 2070/18 i przekazał sprawę sądowi *meriti* do ponownego rozpoznania.

Ze skargą na wyrok kasatoryjny wystąpił obrońca E. J., zarzucając naruszenie:

1. art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k. i art. 437 § 2 *in fine* k.p.k. poprzez:
  1. prowadzenie postępowania odwoławczego w zakresie czynu zarzuconego E. J., o którym mowa w pkt XXXIII aktu oskarżenia, pomimo że postępowanie karne co do tego samego czynu zostało już prawomocnie zakończone na mocy wyroku Sądu Rejonowego w Tarnowie, Wydział II Karny z 26 maja 2022 r., sygn. akt II K 2070/18 oraz poprzez uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w Tarnowie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w zakresie tego czynu;
  2. uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w Tarnowie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w zakresie czynów opisanych w pkt XXII-XXXIII aktu oskarżenia, pomimo że postępowanie karne co do tego samego czynu (tych samych czynów) zarzuconych E. J. zostało prawomocnie zakończone na mocy postanowienia prokurator Prokuratury Rejonowej w Tarnowie z 11 marca 2021 r. o umorzeniu śledztwa oraz w przedmiocie dowodów rzeczowych po umorzeniu śledztwa, sygn. akt PR 4 Ds. [...];
3. art. 437 § 2 zd. 2 *in fine* k.p.k. poprzez uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w części dotyczącej E. J., pomimo że:
  1. nie jest konieczne przeprowadzenie na nowo przewodu w całości, a wskazane przez Sąd Okręgowy w Tarnowie dowody w postaci uzupełnienia przesłuchania 5 świadków Sąd Okręgowy był zobowiązany przeprowadzić samodzielnie;
  2. wskazana przez Sąd Okręgowy w Tarnowie konieczność kompleksowej i dokładnej oceny przeprowadzonych dowodów nie mieści się w kręgu podstaw wyroku kasatoryjnego;
  3. stwierdzone przez Sąd Okręgowy w Tarnowie uchybienia w zakresie sporządzonego przez Sąd Rejonowy w Tarnowie uzasadnienia wyroku nie mogą stanowić podstawy wyroku kasatoryjnego;
4. art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. w zw. z art. 454 § 1 k.p.k. poprzez uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w części dotyczącej E. J.,

pomimo że Sąd Okręgowy w Tarnowie nie usunął w instancji odwoławczej stwierdzonych rzekomych uchybień wyroku Sądu Rejonowego w Tarnowie, o których mowa w art. 438 pkt 3 k.p.k.; nie uzupełnił postępowania dowodowego w jakimkolwiek zakresie; nie dokonał własnej oceny dowodów, co przesądza o tym, że wskazanie w sentencji wyroku Sądu Okręgowego w Tarnowie jako jednej z podstawy uchylenia wyroku Sądu Rejonowego w Tarnowie przepisu art. 454 § 1 k.p.k. miało charakter fasadowy;

5. art. 437 § 2 zd. 2 *in fine* k.p.k. w zw. z art. 454 § 1 k.p.k. w zw. z art. 6 k.p.k. w zw. z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności poprzez uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w odniesieniu do czynów, które nie zostały zarzucone E. J. w akcie oskarżenia oraz w odniesieniu do czynów, których nie objął swoją apelacją prokurator Prokuratury Rejonowej w Tarnowie, a to poprzez wskazanie, że konieczne jest przeprowadzenie na nowo przewodu w całości w zakresie:

1. ewentualnej odpowiedzialności E. J. za wprowadzanie do obrotu umów, z którymi ma być związana szkoda wyrządzona przez B. N., tj. umów o organizację przez nią kursów kwalifikacyjnych;
2. zbadania, czy E. J. miał uzyskać z umów zawieranych przez B.N. dla siebie jakiegokolwiek gratyfikacje czy korzyści materialne;
3. zbadania, czy zachowania E. J. spowodowały szkodę o charakterze niemajątkowym

- czego konsekwencją było przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w zakresie, w jakim postępowanie przez sądem I instancji nie może się toczyć ze względu na brak skargi uprawnionego oskarżyciela oraz niemożność wydania wyroku skazującego w ponownym postępowaniu przez sąd I instancji, co narusza prawo E. J. do obrony, prawo do rzetelnego procesu oraz do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.

Podnosząc powyższe zarzuty obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części dotyczącej E. J. – w całości, co do wszystkich zarzuconych mu czynów i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Tarnowie do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę prokurator wniósł o uwzględnienie zarzutu pierwszego skargi obrońcy i uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w Tarnowie.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Skarga obrońcy okazała się zasadna i skutkowałą uchyleniem wyroku Sądu Okręgowego w Tarnowie i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

Zgodnie z art. 539a § 1 k.p.k. nadzwyczajny środek zaskarżenia w postaci skargi na wyrok sądu odwoławczego można wnieść wówczas, gdy wydanie na etapie postępowania apelacyjnego orzeczenia o charakterze kasatoryjnym naruszało treść art. 437 k.p.k. lub też gdy przy wydaniu tego orzeczenia wystąpiła bezwzględna przyczyna odwoławcza z art. 439 § 1 k.p.k. Jednoznaczne brzmienie przepisu art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości co do tego, że sąd odwoławczy może uchylić wyrok sądu I instancji jedynie gdy wykaze, iż w sprawie istnieje jeden z trzech wypadków:

1. dotychczasowe rozstrzygnięcie jest dotknięte jedną z wad określonych w art. 439 § 1 k.p.k.,
2. na przeszkodzie dokonania korekty orzeczenia pierwszoinstancyjnego stoi dyrektywa wynikająca z treści art. 454 k.p.k., co wymaga dokonania analizy istniejącego materiału i wykazania wad w rozumowaniu sądu *meriti*,
3. konieczność przeprowadzenia przewodu sądowego w całości na nowo.

W kontekście powyższego już wstępna analiza zaskarżonego wyroku potwierdza podnoszony przez obrońcę zarzut uchybienia o randze bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k. Trafnie obrońca wskazuje bowiem, iż sąd odwoławczy orzekł w części niezaskarżonej wywiedzionym przez prokuratora środkiem odwoławczym. Dostrzec trzeba, że sąd *meriti* w punkcie X wyroku uniewinnił E. J. od popełnienia czynów opisanych w punktach XXII – XXXII aktu oskarżenia, a w punkcie XI wyroku od popełnienia czynu opisanego w punkcie XXXIII aktu oskarżenia. Prokurator zakresem apelacji objął jedynie czyny z punktów XXII – XXXII aktu oskarżenia, a zatem rozstrzygnięcie z punktu X wyroku sądu I instancji. Skoro zatem rozstrzygnięcia z punktu XI wyroku sądu *meriti*, odnoszącego się do czynu XXXIII aktu oskarżenia, prokurator nie zaskarżył, to stało się ono prawomocne. Uzasadnienie sądu odwoławczego nie wskazuje bowiem, iż intencją sądu było

orzekanie poza granicami zaskarżenia i podniesionych zarzutów. Tym samym wyrok sądu odwoławczego bezpodstawnie wkroczył w sferę niezaskarżonego rozstrzygnięcia, a zatem już prawomocnego, co potwierdza zarzut obrońcy o zaistnieniu bezwzględnej przyczyny odwoławczej o jakiej mowa w art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k.

Przymiot słuszności nadać należy także eksponowanym przez obrońcę zarzutom naruszenia art. 437 § 2 k.p.k. (w powiązaniu z innymi normami procesowymi). Na tym tle przypomnieć trzeba, że każdorazowo sąd odwoławczy jest zobowiązany do wskazania, która z okoliczności wymienionych w art. 437 § 2 zd. 2 k.p.k. stanowiła *in concreto* podstawę uchylenia wyroku sądu I instancji oraz przedstawić argumenty, które doprowadziły go do takiego wniosku (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2019 roku, sygn. IV KS 3/19, Lex 2616241). Te okoliczności jednoznacznie wyznaczają zakres badania skargi przez Sąd Najwyższy, ograniczając przedmiot postępowania po myśli art. 539a § 1 k.p.k. do weryfikacji czy stwierdzone przez sąd odwoławczy uchybienie daje podstawę do wydania orzeczenia kasatoryjnego.

W kontekście powyższego dostrzec należy, iż lektura uzasadnienia wyroku sądu odwoławczego wskazuje, iż powodem uchylenia wyroku wydanego przez sąd *meriti* było podzielenie argumentów zawartych w apelacji prokuratora. Na tym tle sąd odwoławczy uznał dokonaną przez sąd I instancji ocenę dowodów za wadliwą i stwierdził konieczność dokonania jej na nowo (vide pkt 5.3.2. formularza uzasadnienia sądu odwoławczego). W zapatrywaniach co do dalszego postępowania sąd okręgowy wskazał, iż sąd I instancji winien na nowo przeanalizować i ocenić materiał dowodowy, a następnie dokonać prawnej oceny w przedmiocie sprawstwa i winy oskarżonego E. J.. Jednocześnie sąd okręgowy nakreślił wytyczne do co dalszego toku procedowania.

Na tle powyższych rozważań za trafne należało uznać zarzuty obrońcy kwestionujące zasadność uchylenia wyroku sądu I instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. W kontekście zaprezentowanej przez sąd okręgowy argumentacji należy mieć na względzie, że aktualnie obowiązujące przepisy procedury karnej (art. 437 § 1 i 2 k.p.k.) ustanawiają regułę, zgodnie z którą sąd odwoławczy po rozpoznaniu sprawy wydaje orzeczenie merytoryczne (utrzymujące

w mocy zaskarżone orzeczenie lub zmieniające zaskarżone orzeczenie), a nie orzeczenie kasatoryjne (uchylające zaskarżone orzeczenie i przekazujące sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania). Możliwość wydania przez sąd odwoławczy orzeczenia o charakterze kasatoryjnym stanowi wyjątek, uzasadniony bądź procesowymi ograniczeniami swobody orzekania sądu odwoławczego, bądź też zaistnieniem takich rażących uchybień w procedowaniu sądu pierwszej instancji, które wręcz dyskwalifikują postępowanie przed sądem *a quo* jako podstawy rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., I KZP 3/19, OSNKW 2019, z. 6, poz. 31). Takie ukształtowanie pozycji i zadań sądu odwoławczego powiązane z przyznaniem mu szerokich uprawnień w sferze postępowania dowodowego uzasadnione było potrzebą ograniczenia liczby wyroków kasatoryjnych do tych sytuacji, w których przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi *meriti* było niezbędne dla realizacji celów postępowania karnego (por. także postanowienie SN z dnia 26 stycznia 2021 r., IV KS 1/21). Mając powyższe na względzie stwierdzić należy, że konieczność dokonania ponownej analizy zgromadzonego materiału dowodowego nie mieści się w ustawowych podstawach uchylenia zaskarżonego apelacją wyroku. Stwierdzenie mankamentów postępowania dowodowego sprowadzających się do wadliwej oceny części dowodów osobowych obligowało sąd II instancji do samodzielnej konwalidacji tych uchybień, poprzez przeprowadzenie określonych czynności dowodowych we własnym zakresie, skoro – jak wskazano na wstępie – obowiązujące regulacje postępowania odwoławczego, w tym wynikające z art. 452 k.p.k., przyznają sądowi odwoławczemu szerokie kompetencje orzekania, szczególnie w oparciu o dowody przeprowadzone wyłącznie w tej fazie postępowania. Postąpienie takie nie wchodzi w rachubę jedynie wówczas, gdyby w postępowaniu odwoławczym należało przeprowadzić przewód sądowy w całości. Tymczasem jak słusznie akcentuje obrońca, przesłanka ta aktualizuje się tylko wtedy, gdy w postępowaniu pierwszoinstancyjnym doszło do takiego naruszenia norm prawa procesowego, które w realiach konkretnej sprawy podważa rzetelność całego tego postępowania, co przemawia za powtórzeniem (przeprowadzeniem na nowo) wszystkich czynności procesowych składających się na przewód sądowy w sądzie I instancji (zob. uchwała

Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2019 r., sygn. akt I KZP 3/19; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2021 r., sygn. akt V KS 2/21).

Wypada przy tym podkreślić, że przesłanka „konieczności przeprowadzenia na nowo przewodu w całości” stanowi wyjątek od zasady „czystego modelu apelacyjnego”, w związku z czym należy ją wyklądać wąsko. W konsekwencji opisuje ona przypadki, gdy sąd I instancji w ogóle nie ujawnia żadnych dowodów, na których opiera wyrok albo wszystkie te dowody przeprowadza nieprawidłowo (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2020 r., sygn. akt IV KS 32/20). Lektura uzasadnienia sądu odwoławczego wskazuje zaś, iż sąd ten widział potrzebę jedynie „dosłuchania” określonych świadków i ponownej oceny ich zeznań. Taka potrzeba z pewnością nie aktualizowała potrzeby ponowienia całego przewodu sądowego. Usunięcie wskazanych przez sąd odwoławczy wątpliwości dotyczących oceny dowodów winno zostać zrealizowane przez sąd okręgowy we własnym zakresie, po ewentualnym samodzielnym przeprowadzeniu stosownych dowodów. Niedopuszczalne było natomiast scedowanie tej powinności na sąd I instancji, albowiem – jak wskazano wyżej – nie zachodziła potrzeba przeprowadzenia przewodu sądowego na nowo w całości. Brak takiej realnej potrzeby potwierdził zresztą sam sąd *ad quem*, wskazując sądowi I instancji, że przeprowadzając postępowanie dowodowe „może poprzestać na ujawnieniu przeprowadzonych dotąd dowodów z dokumentów i dowodów osobowych, za wyjątkiem zeznań świadków starostów i wicestarostów tarnowskich, a to Z. K., R. Ł., M. B. i M. K. oraz księgowej A. B., których należy ponownie przesłuchać, a także wyjaśnień obojga oskarżonych, o ile ci ostatni zdecydują się je złożyć” (punkt 5.3.2. uzasadnienia).

Końcowo wskazać jeszcze trzeba, że na podstawie argumentacji poczynionej przez sąd okręgowy można odnieść wrażenie, że sąd ten nie wykluczał wystąpienia w sprawie sytuacji opisanej w art. 454 § 1 k.p.k., niemniej jednak okoliczność ta nie została, na obecnym etapie postępowania, w żaden sposób zweryfikowana i pozostaje *de facto* li tylko w sferze przypuszczeń. Przypomnieć więc trzeba, że możliwość uchylenia wyroku uniewinniającego i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania związana z regułą *ne peius* określoną w art. 454 § 1 k.p.k. (art. 437 § 2 zd. drugie k.p.k.) zachodzi dopiero wtedy, gdy sąd odwoławczy – w wyniku usunięcia stwierdzonych uchybień stanowiących jedną z podstaw odwoławczych określonych

w art. 438 pkt 1-3 k.p.k. (czyli np. po uzupełnieniu postępowania dowodowego, dokonaniu prawidłowej oceny dowodów, poczynieniu prawidłowych ustaleń faktycznych) – stwierdza, że zachodzą podstawy do wydania wyroku skazującego, czemu stoi jednak na przeszkodzie zakaz określony w art. 454 § 1 k.p.k. Sama tylko możliwość wydania takiego wyroku w ponownym postępowaniu przed sądem pierwszej instancji jest niewystarczająca dla przyjęcia wystąpienia reguły *ne peius* określonej w art. 454 § 1 k.p.k. (zob. uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 20 września 2018 r., I KZP 10/18, OSNKW 2018, Nr 11, poz. 73). Nie było zatem zasadne stwierdzenie sądu odwoławczego, iż „wobec skali i zakresu uchybień zaskarżone orzeczenie należało uchylić w całości. W odniesieniu do oskarżonego E. J., jakimkolwiek innemu orzeczeniu stała na przeszkodzie reguła *ne peius* (art. 454 § 1 k.p.k.)”. W kontekście rozważań sądu przedstawionych w analizowanym rozstrzygnięciu uznać je należy za zdecydowanie przedwcześnie. Lektura uzasadnienia zaskarżonego skargą wyroku nie potwierdza, by sąd odwoławczy doszedł do jednoznacznej konkluzji o konieczności wydania wyroku skazującego.

Powyższe argumenty nakazywały wywiedzioną przez obrońcę skargę uznać za zasadną. Wobec tego konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku sądu odwoławczego w części dotyczącej oskarżonego E. J. i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu w Tarnowie do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym. Ponownie rozpoznając apelację sąd odniesie się również bardziej szczegółowo do zarzutu związanego z czynami opisanymi w pkt. XXII-XXXII aktu oskarżenia w kontekście wydanego przez prokuratora Prokuratury Rejonowej w Tarnowie w dniu 11 marca 2021 r. postanowienia o umorzeniu śledztwa w sprawie o sygn. akt PR 4 Ds. [...].

[SOP]

[ms]